

JULKAISTU NUMEROSSA [3/2022](#)
FIMEAN TOIMINTA

Apteekkien lääkeneuvonnan sisältö kaipaa määrittelyä

Katri Hämeen-Anttila, professori, Heidi Mikkola, Juha Sinnemäki, Leena Reinikainen / Kirjoitettu 16.12.2022 / Julkaistu 16.12.2022

© GettyImages / Yanotai Khamchak

Huomioiko apteekkien lääkeneuvonta erilaiset asiakkaat ja palvelutilanteet? Entä mitä lääkeneuvonnan pitäisi lakisääteisesti pitää sisällään?

Apteekeilla on lakisääteinen velvollisuus ohjata lääkkeen käyttäjää lääkkeen oikeaan ja turvalliseen käyttöön. Tämä velvollisuus on kuvattu lääkelaisissa kuitenkin hyvin yleisluonteisesti, eikä Suomessa ole määritelty lääkeneuvonnalle kansallisia laatukriteereitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö antoi Fimealle toimeksiannon selvittää lääkeneuvonnan nykytilaa ja tuottaa ehdotus lääkeneuvonnan sisältökokonaisuuksista. Marraskuussa julkaistussa selvityksessä käytiin läpi vuoden 2010 jälkeen julkaistuja lääkepoliittisia dokumentteja, joiden pohjalta arvioitiin muodostuvaa lääkepoliittista tavoitetilaa avohuollon apteekkien lääkeneuvonnalle. Dokumenttianalyysin pohjalta laadittiin sidosryhmille suunnattu avoin taustakysely ja järjestettiin sidosryhmätilaisuus. Lisäksi hyödynnettiin tutkimuskirjallisuutta suomalaisissa apteekeissa toteutetusta lääkeneuvontaan liittyvästä tutkimuksesta.

Kohti lääkeneuvonnan sisällön ja määrän tasalaatuisuutta

Luotettava, omasta lääkkeestä saatu tieto on edellytys sille, että lääkkeen käyttäjä osaa käyttää lääkettään turvallisesti ja oikein. Neuvoja ja ohjeita lääkkeen käyttäjä saa esimerkiksi lääkäriltä, apteekista ja pakkausselosteesta, jotka ovatkin suomalaisten yleisimmät lääketiedon lähteet. Usein tietoa haetaan omatoimisesti myös internetin kautta.

Eri ammattilaisilta ja eri tietolähteistä saadun tiedon tulisi olla ristiriidatonta ja toisiaan täydentävää. Apteekkien toimintaa ja lääkeneuvontaa tulisikin tarkastella osana potilaan koko hoitoprosessia, eikä muusta hoidosta irrallisena toimintona.

Tutkimustiedon perusteella lääkkeiden käyttäjät ovat tyytyväisiä apteekeista saatuun lääkeneuvontaan, ja siihen myös luotetaan. Selvitystä varten toteutetun taustakyselyn mukaan avohuollon apteekkien keskeiseksi vahvuudeksi tunnistettiin apteekkien osaava ja ammattitaitoinen henkilökunta sekä apteekkien palvelujen hyvä saatavuus. Kehittämiskohteena apteekkien lääkeneuvonnalle on tunnistettu sen sisällön ja määrän tasalaatuisuuden varmistaminen kaikille asiakkaille sekä siirtyminen tuotelähtöisestä neuvonnasta asiakastarpeista lähtevään neuvontaan.

Lääkkeen käytön ohjaus on keskeistä sisältöä apteekkien lääkeneuvonnassa

Selvityksessä tarkasteltiin lääkepoliittisia dokumentteja, joiden perusteella lääkeneuvonnan sisällöt luokiteltiin kolmeen kokonaisuuteen:

Itsehoidon ja -lääkinnän ohjaus

- Tietoa tarjolla olevista hoitovaihtoehdoista itsehoidossa
- Itsehoidon ohjaus ja tarkoituksenmukaisuus
- Lääkkeettömät hoitokeinot
- Itsehoitolääkkeen sopivuuden varmistaminen muun lääkehoidon kanssa
- Itsehoitolääkkeen valinta

Lääkkeen käytön ohjaus

- Lääkkeen käyttö (esim. annostus, annostelu, ruokailu)
- Lääkkeen käyttötarkoitus
- Vasta-aiheet lääkkeen käytölle
- Lääkkeen vaikutukset
- Lääkkeen haittavaikutukset
- Lääkkeiden yhteisvaikutukset
- Lääkkeen säilytys ja hävitys

Lääkehoidon ohjaus

- Lääkehoidon toteuttamisen tukeminen
- Lääkehoidon turvallisuuden varmistaminen
- Lääkehoidon taloudellisuus, hintaneuvonta
- Lääkehoidon ongelmien tunnistaminen ja ratkaiseminen
- Lääkehoidon seuranta
- Lääkehoitoon sitoutumisen tukeminen
- Lääkehoitoon liittyvien epäselvien asioiden selvittäminen lääkkeen käyttäjälle
- Tarvittaessa ohjaus hakeutua lääkärin vastaanotolle
- Kannustus osallistumaan aktiivisesti oman hoitonsa toteuttamiseen ja tuottamaan tietoa havaitsemistaan lääkehoidon vaikutuksista

idosryhmille toteutetun taustakyselyn mukaan lakisääteiseen lääkeneuvontaan kuuluvat kaikki lääkkeen käytön ohjaukseen liittyvät sisällöt. Itsehoidon ja -lääkinnän ohjauksen kokonaisuudesta lakisääteiseen lääkeneuvontaan katsottiin kuuluvan itsehoitolääkkeen sopivuuden varmistaminen, itsehoidon ohjaus ja tarkoituksenmukaisuus sekä itsehoitolääkkeen valinta, ja lisäksi lääkehoidon ohjauksen kokonaisuudesta lääkehoidon taloudellisuus ja hintaneuvonta sekä epäselvien asioiden selvittäminen.

Sen sijaan muiden lääkehoidon ohjaukseen liittyvien sisältöjen kuuluminen apteekkien lakisääteiseen lääkeneuvontaan pohditutti vastaajia. Erityisesti lääkehoidon seurannan sisältyminen lääkeneuvontaan vaatii sen tarkempaa määrittelyä ja konkretisoimista käytännön tasolle.

Tällä hetkellä apteekit seuraavat lääkehoidon onnistumista esimerkiksi seuraamalla lääkkeiden toimitusvälejä ja keskustelemalla asiakkaan kanssa lääkkeen sopivuudesta, yleisestä voinnista sekä mahdollisista laboratorioarvoista ja muista mittauksista.

Lääkeneuvonnan toteuttamisessa erilaisia kehittämistarpeita eri konteksteissa

Lääkkeen käyttäjän tulee saada ohjausta ja neuvoja lääkkeen oikeaan käyttöön riippumatta siitä, mitä kautta hän asioi apteekissa, esimerkiksi perinteisesti lähipalveluna kivijalka-apteekissa tai koko ajan yleistyvien apteekin verkko- tai etäpalvelujen kautta. Sama koskee lääkeneuvonnan erityistilanteita, esimerkiksi jos lääkkeen hakee joku muu kuin lääkkeen käyttäjä itse tai jos biologisten lääkevalmisteiden lääkevaihto apteekeissa otetaan käyttöön.

Selvityksessä tunnistettiin näissä eri konteksteissa ja tilanteissa erilaisia kehittämistarpeita:

Lähipalvelu (ns. kivijalka-apteekki)

- Reseptilääkeneuvonta: yksityisyyden suoja
- Itsehoitolääkeneuvonta: yksityisyyden suoja ja neuvonnan toteutumisen varmistaminen palveluvalinnassa
- Neuvonta lääkkeen käyttäjää kohtaamatta: neuvonnan toteutumisen varmistaminen

Apteekin verkko- tai etäpalvelu

- Lääkeneuvonta osana verkko- tai etäpalveluprosessia (kehittämistyössä ja lainsäädäntötarkastelussa huomioitava, että eroaa lähipalveluprosessista)
- Oikea-aikaisen lääkeneuvonnan varmistaminen
- Tietotekniikan nykyistä tehokkaampi hyödyntäminen (esim. tietojen esittäminen, oirekaaviot, tallenteet)

Biologisen lääkevalmisteen lääkevaihto apteekissa

- Kansalliset, alueelliset ja apteekkikohtaiset toimintaprosessit
- Farmasian ammattilaisten osaamisen varmistaminen
- Tiedon kulku potilaan, apteekin ja terveydenhuollon välillä, ml. lääkeneuvonnan dokumentointi

Lääkeneuvonnan määrittelemiseksi tarvitaan lisää tutkimusta

Lakisääteisen avohuollon apteekkien lääkeneuvonnan yksityiskohtaisemmalle määrittelylle on selkeä tarve. Määrittelytyö on syytä tehdä osana lääkeasioiden uudistusta ja siinä tehtävää pohdintaa avohuollon apteekkien tehtävistä osana potilaan koko lääkehoitoprosessia.

Erytisesti apteekkien rooli lääkehoidon seurannassa tulee kirkastaa. Nykytilanteessa apteekkien toteuttama lääkehoidon seuranta on irrallista potilaan kokonaishoidosta, eikä sen vuoksi palvele parhaalla tavalla potilaan hoidon tavoitteiden saavuttamista. Jatkotyöstössä on myös syytä tunnistaa erilaisia asiakas- ja potilasryhmiä, jotka erityisesti tarvitsevat tukea lääkehoitonsa toteutukseen ja joiden tarpeet voivat erota toisistaan.

Selvityksen voidaan ajatella olevan keskustelun avaus apteekkien lääkeneuvonnan sisältöjen määrittelemiseksi. Jatkossa määrittelytyössä on hyvä hyödyntää kansainvälistä kokemusta. Lisäksi tarvitaan eri sidosryhmien näkemyksiä selvittävää tutkimusta ja kansallista yhteistyötä lakisääteisen lääkeneuvonnan tarkentamiseksi ja kansallisten laatuksien luomiseksi.

Kirjallisuutta

Hämeen-Anttila K, ym. Selvitys apteekkien lakisääteiseen lääkeneuvontaan kuuluvista sisältökokonaisuuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2022: 24, sosiaali- ja terveysministeriö 2022

Kiviranta P, Hämeen-Anttila K. Lääkkeen käyttäjä lääkeinformaation keskiöön. Kansallinen lääkeinformaatiostrategia 2021–2026. Fimea kehittää, arvioi ja informoi -julkaisusarja 2/2021, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, Kuopio 2021

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Tiedolla järkevään lääkkeiden käyttöön. Lääkeinformaatiotoiminnan nykytila ja strategia vuoteen 2020. Fimea kehittää, arvioi ja informoi -julkaisusarja 1/2012, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, Helsinki 2012.

[Mononen N. From paper to cyber – Medicines information as a strategic goal in Finland and the European Union. Dissertationes Scholae Doctoralis ad Sanitatem Investigandam Universitatis Helsinkiensis 15/2020.](#)

Reinikainen L, ym. Lääkkeiden vähittäisjakelu ja apteekkijärjestelmät Euroopassa. Selvitys Suomesta ja kymmenestä muusta Euroopan maasta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2022:25, sosiaali- ja terveysministeriö 2022

[Sosiaali- ja terveysministeriö. Lääkeasioiden uudistus.](#)

Katri Hämeen-Anttila

Professori
Farmasian laitos, Itä-Suomen yliopisto

Heidi Mikkola

Proviisori
Tutkija, Fimea

Juha Sinnemäki

FaT
Yliproviisori, Fimea

Leena Reinikainen

Proviisori
Kehittämisasiantuntija, Fimea

LISÄÄ AIHEESTA

[Luotettava tieto on jokaisen asiantuntijan vastuulla](#)

[Joko olet tutustunut Lääkehoidon tietopaketteihin?](#)

[Valpas hammaslääkäri turvaa syövän lääkehoidon toteutumista](#)

[Valmisteyhteenveto ja pakkausseloste lääkeinformaation lähteinä](#)

[Tiedolla järkevään lääkkeiden käyttöön](#)